

J. Kozak:

Pierrot.

„Da bi ostala le želja, tako silna, da bi ustvarila
v sanjah, v deliriju resnico.“ —

Štiri mračne stene, z razgledom na vrt, so stale okoli široke, s papirjem preobložene mize. Večerna tišina je s svojo pokojno svetlobo napolnila sobo. Izza omare in postelje, ki sta počenili tesno poleg visokih golih sten, so se zagrebli v njo dolgi prsti mraku. Že se je zaril mrak v črne lase, ki so se sipali čez rosno čelo mladega moža, slonečega ob mizi. Oči so žarele, upadlo obličje je vstajalo iz ozadja kakor silhueta močnega obraza široko razmah-njenih potez. V paraboli navzdol padajoči brki so poostrili, združili poteze spodnje polovice v izraz trpke volje.

Tako je posedal Tratnik vsak večer, odkar se je vrnil iz tujine na bratovo posestvo, ležeče v naročju širokih travnikov, zajezenih z gričevjem na južni strani. Pred vhod gradička je zapeljala mestna cesta. Zadnja plat pa je bila omrežena z velikim naravnim vrtom, ki se je najbohotneje zaganjal v hišo pod oknom Jankove sobe, odkoder se je razprel pogled čez vse ozadje.

Ker je bil mlajši brat, ki je prevzel gospodarstvo, vedno zaposlen s svojo lesno trgovino in je bil večinoma z doma, ni opazil, kako se je starejši brat od dne do dne bolj zasekal v samoto in hiral. Šele poslednji teden se je ustavilo vprašajoče oko na shujšanem telesu in obrazu, ki je prebičal vsak pogled v življenje ter koval razpenjene mišice v trde gube miru in vsezaničevanja. Vsak poizkus, presekati se do jedra bratove zakrknjenosti, je prekinil slednji z hladno vljudnostjo. Preprečilo pa ga je tudi telegrafično obvestilo, ki ga je prejel v jutro, da je utonil srednji brat Silvin v morskem kopališču, kjer je bival.

Ko je vstopil ter mu povedal nesrečno vest, je obstal trepetajoč po vsem telesu. Vse mišice so vztrepetale in izražale bolest, ljubezen, grozo in slabost. Dolgo časa sta molčala, dokler ni izbruhnil Janko v prošnjah, naj se naglo odpelje, da ga dovede domov. Pojavila pa se je na obrazu grozna zavest, da je mrtev, da je ves trud zaman, kar je bilo povod, da je poskušal dobiti zopet oblast nad seboj. Le mirno je še nato pristavil prošnjo, naj se kljub vsemu vendar takoj odpelje — nakar se je zgrudil onemogel na stol, in ne da bi kaj zaužil, je ostal v tem stanju, da ga je zalila večerna luč.

Zapihal je nalahno veter, zdrznila se je mišica na obrazu, utrnila misel, vnela oči, prevzela telo, da je trepetaje vstal in se ozrl.

V bel nočni jopič oblečena žena se je dotaknila s svojo bleščečo roko njegove rame ter se nasmehnila v pozdrav.

„Ti, mati?“ — je šepnil boječe, se od slabosti nalahno opotekel naprej, premagal bližajočo se omedlevico ter v silnem izbruhu veselja skočil k njej: „Ti, mati, ti si prišla!“ . . .

„Da, sinko!“ so šepnila skrivnostno bleda ustna. Stala je poleg njega visoka, z mrtvaško bledim obrazom, ki je drhtel v skrivnostnem smehljanju vzvalovanih ustnic in se je zdel, da vsrkava večerno luč; tako poln miru je bil, tako veličasten pogled velikih črnih oči.

Stopila je k oknu in on ji je sledil. Takrat je šele minil naval in utrujen je pokleknil pred njo, skril glavo v naročju in objel njen život, naslonjen na oboknice.

„Kakor včas,“ je šepnila.

„Da, v mladosti,“ je odgovarjal tiho.

„Zakaj te ni bilo, mati, toliko časa? Vsak večer sem te pričakoval, klical po tebi, se v pismih pogovarjal.“ — Dvignil je svoj pogled in smehlja je ga je poljubila na čelo. Oslabel se je moral nasloniti na zid.

„Zakaj se mi zdi, mati, da ti ne morem gledati v oči, če se nasmehneš?“

„Pride čas, sinko, pride čas.“

„In ti? Si me čula?“

„Da, ko je bila tvoja volja tako silna, da ni bilo laži v njej.“

„Da, čista . . . čista,“ še bolj je skril glavo v naročju in pil vonj obleke in telesa.

„Dolgo časa že čutim, kako prihajajo k meni sence njih senc.“

Sklonila se je k njemu: „Kdo prihaja?“

„Sence njih senc. Veš od tam ne prihajajo drugače. Prijatelji, znanci, a med njimi te ni bilo.“

„Si govoril ž njimi?“

„Ne, ker sem vedel, da pride ura, ko prideš; živo sem veroval, da moraš priti, ker si me spočela.“

„Tvoja vera ti je pomagala.“

Umolknila sta in se nagnila čez okno.

„Kaj čuješ, moj sinko?“

„Rože šepečejo, vzduh šepeče; ura senc je ta čas.“

„Še nekaj slišiš.“

„Da je glas vseobdajajočega soroden mojemu.“

Sam zase je nadaljeval: „V urah prihoda senc sem razumel rože, vzduh naokoli. Njih govornica je bila tiha slutnja groze, ki vzkali v človeku, ko ga obsenči razodetje. Vse bolj sem hrepenel po tebi — vse trdnejše upal, da prideš.“

„Prišla sem.“

„Zdaj si moja, da moja!“ Radosti prevzet je planil kvišku, jo objel čez ramena in prsi, koprneče poljubljač na čelo. Izmučen je zdrsnil zopet na kolena in omahnil v naročju.

„Sinko, zakaj hrepeniš k nam?“

„Ker verujem v te, sveto telo, ki si me rodilo.“ Pogledal ji je v smehljajoče se oči.

„Zakaj se smehljaš, mati, kakor prejšnje čase, ko si me na večer zapuščala?“

„Ker vidim, da si tako zelo moje dete, moja kri in meso — otrok zemlje. Čutila sem njeno bol, vidim v zrcalu obraza tvojo.“

„Slutil sem torej resnico? Zemlja trpi?“

„Da, saj je bila zapisana v tebi in zemlja se je razodela sorodni duši. Kar sem slutila, se ti je razodelo, ko si izpraševal kakor jaz ob solnčnem zatonu trudni obraz zemlje. Vriskala je v jutro, pozdravljala zarjo, ves dan je v večjih, zdaj ožjih tokih tekala krog solnca, izpraševala, tožila, vabila ga v svoje naročje, dokler ni švignilo z zlobnim posmehom med druge svetove, in ji v bolesti na veke spačilo obraz, da niti verjeti ni mogla ter je napeto prisluhnila šepetanju noči, ki je svatovala ob prižganih bakljali gori na nebu; saj znaš, odgovor noči pa je molčanje na vprašanja ranjenih src. Zdaj veš, zakaj rastejo rože toliko lepše, če zakrivajo solnce oblaki in je luč brez sijaja.“

„Mati, nove svetove ti je razodela smrt; kako rad ti sledim.“ Prožil ji je rosno čelo, trepetajoče ustnice: „Ljubim te.“

„Sinko!“ pritisnila je onemoglega nase in ga poljubila, da je vztrepetal po vsem telesu: Krčevito ji je stiskal roke, ves oznojen je vpiral v njo oči, kakor v ekstazi objemajoč najskrivnostnejše bistvo ženske, ki ga je pripeljalo do samega sebe. Ko je splul prvi naval telesnih strasti, je bilo zanj vtelešeno ono, kar je prej slutil — in ni je več ljubil, ker je minula zanj zemlja ter se hotel povrniti nazaj, živeti z njo in v nji.

„Želja, da hočem k tebi,“ je v presledkih s polnim glasom mirno nadaljeval, „je vzbrstela na poslednjem znanju, razmerju z ljudmi. Kakor z vsakim človekom, so rasli tudi z menoj gotovi momenti od slutnje do jasne zavesti, ki se v nji projicira človeška

duša z vsem svojim razmerjem do ljudi in vesoljstva, ki postavi saj enkrat človeka na mejo med življenjem tu in onostranskim.

Njih prva slutnja svetlika iz časov, ko si še živila. Vroč popoldan se je razpel nad zemljo, razbelil rumenkastosive skale, v katerih naročju sem ležal. Ozračje, prožeto do dna z žarečo svetlobo, je v razpotegnjenih tokih plulo od vzhoda na zahod in od juga na sever. Oči so se vprle globoko pod menoj v dolino gozdov, ki so se vanjo zažrli belosrebrni sikajoči gadje. Trenotek miru, in kakor da je spuhnilo, nisem več videl, čeprav sem gledal. Živel sem v skalah, v atomih ozračja, v žarečem solncu in bila je v meni energija vesoljstva. V brezčasje je proniknila preteklost, sedanost, prihodnost — bilo mi je, kakor da vem, kaj bo iz doline pod menoj, oživim mecesen na gori, ga oplodim in pripeljem solnce v zaton. —

„Zaprl sem pogled in čutil v lahni omotici oznojeno čelo. Neveden otrok sem stal pred veličastjo trenutka, jecljajoč, ker me je bilo groza, ko sem okusil vsesamoto. — Mati?!“

„Čujem, sinko! Nadaljuj!“

„Bila je to prva postaja, a otročje in brez izkušenj sem taval naprej kakor mlad človek in si nisem upal jasno razmišljati. Nekako dobro sem se počutil v pol stanju — med delom in lenobo, s slutnjo v duši. Malo pozneje si zbolela. Enak popoldan se je zožil, ko se je pričela agonija, navidezno podobna rahlemu spanju. Prosila si nas, naj preložimo vzglavje in zaprla si oči. Zapustili smo sobico. Šel sem konec vrta, za katerim je dihalo rženo polje. Do pasu sem gazil po ozki poljski stezici. Večerne zarje so jo pozlatile in trepet deviškega telesa, prvič razgaljenega pred moškim, je plul nad zemljo. Ko je nebo zastrlo obraz, se zemlja odela z deviško tenčico, sem se zazrl v vesoljstvo in zopet je vzbrstela moč, da bi prižgal zvezde, pripeljal svetove. — Preveč jasno sem izživel ta trenotek, da bi se bile skalile oči ob tvoji smrti še isti večer.“

Molk.

„Živel sem življenje mrtvih in vem, da ni smrti, saj sem gledal tostran in tja ter se mi je razgalilo to življenje kot majhen košček posmrtnosti — ki jo vedno živimo, a preživimo le del.“

„Odslej sem živel življenje vseh svojih instinktov, hrepenečim po popolnosti brez vsake laži. Toda razpenjeni v svoji strasti so se prevarali, kajti odmaknilo se jim je vsakikrat, da bi pozabili nase, na prihodnost, kakor v tistih momentih, po katerih so vsi hrepeneči.“

Položila mu je roki na glavo in hladila razbeljeno čelo.

„Zdelo se mi je včas, da vedno iščemo življenja — bodisi tako ali tako, kakor bi stal človek pred milijoni ogledal in v vsakem bi lesketal odsev daljne luči, ki pa jo slutimo, a ne vidimo. Povsod je le del sreče; in človek drvi naprej, naprej, pozablja preteklost, sedanjost in gleda v prihodnjost. Šele v momentih stopi pred luč in pred ogledala. Ni res, mati?“

„Dosegel si spoznanje, blagor ti!“

„Saj sem vendar tvoje dete.“

„Da, slutnje sem imela.“

„Mati, ali veš, zakaj je bilo meni dodeljeno?“

„Ker si se ti edini pokoril za moje grehe in jih zbrisal. Čimveč si živel, tembolj si moral trpeti, ker si z vsakim utripom poplačeval mojo krivdo.“

„Sladko breme je bilo trpljenje, verjemi mi!“

„Zakaj ga nočeš nositi še dalje?“

„Čemu? Vem, da je dopolnjeno, da si očiščena in dotrpel sem svoj delež. Kaj naj živim naprej, da trpijo in se uničijo drugi radi mene? Prejasno je bilo spoznanje. Zakaj vprašuješ, mati?“

Nagnila je glavo in ni odgovorila. Še bolj je pobledel in nekaj zlobnega, podobnega bičanju samega sebe, je švignilo čez obraz.

„Mati, naj nadaljujem?“

Pokimala je.

„Ob očetovi smrti sem stopil k tvojemu grobu, razdelil rože in vedno globokeje, globokeje razdeljeval mehko prst; žarko so gorele zvezde na temnomodrem nebu, ki je ležalo na črnih gorah — v njih naročju je spala globoka tišina. Kakor v polzavesti sem čutil tvoje ustnice in tiho sem vprašal: „Mati, naj živim?“ Iz zemlje je dihnila tišina: „Da“. In žil sem življenju naprej, kakor doslej, čeprav z vedno jasnejšim umevanjem ponavljajočih se momentov.

„Samotno živim, kakor veš, le od časa do časa me neka naravna potreba zasuče v vrtinec.

„Ne ravno stremljenje po moči, delo, samota in orgije misli, toda ljubezen je bilo zame najskrivnostnejše življenje, da, predvsem ljubezen do ženske, najsi nedolžnih globokih oči, pred katerimi človek poklekne, ali do drhtečega telesa, koprnečega po prvi nasladi krvi in mesa. V teh dveh straneh svoje narave sem živel in nikdar se nista ovirali med seboj. Zdaj so ti, zdaj drugi instinkti zahtevali svojo popolnost. Kajti ljubezen je najsvetejša ura, ko je človek na višku in ne stremlje naprej, se ne ustavi ob spominih, ampak bi mirno ustvarjal, če bi bila mesto prevare stalnost na veke. —

„Mati, ljubezen je bil zadnji dogodek v življenju, ki ga prekinem in obenem razmahnem. — Seznanil sem se z deklico, ki je spočetka nisem ljubil več kakor telesno — a pozneje, ko sem čutil, trpel, se mučil z njo — tudi njeno dušo. Znana mi je bila skrivnost in lepota deviškega telesa, njegovo čutenje, hotenje, vse njene napake — moj bože, saj so bile tako človeške! — Nisem še srečal tako naivno pobožnega deteta, ki bi tako ljubilo zemljo in jo vseeno posvečevalo. —

Da, kakor volkodlak sem se vsesal takrat v zemljo in njene strasti, da se misel o momentih niti ni utrnila. Ko sem jo prvič razodel, je vzdrhtela po vsem telesu. Zrla je vame z velikimi, široko odprtimi očmi, ki jim je odgovorila tudi moja slutnja, kar se je hipno pogreznilo v dihanju strasti. Po sprejetju mojih strasti se je umirila in šepnila: umriva. Da, umreti, ker ni stalnosti, je hotelo povedati trepetanje pred združitvijo. Nekaj dni pozneje sem prejel toliko moči, da sem odstavil kelih in ker sem čutil gotovo, da se razdvojiva prej ali slej — Spominjam se dobro najinega slovesa, ki ga ona gotovo, ni preživela.

Tišina je vladala v sobi, niti rože se niso upale dihati. Slonela mi je na rami: „Zdaj grem!“ sem dejal, „poljubi me v slovo.“ Telo se je streslo, ni se moglo ustaviti joku — zakričalo je. Potem vse tišje, tišje: „Moj Janko!“ Objem še, poljub, mahljanje v pozdrav. poslednji obraz — pred menoj so se smejali, upili, kričali ljudje in stopali hitro proti kraju spominov.“

„Obstal sem med njimi in jih gledal: Beračica je stiskala na vele prsi lačno dete, nihče je ni opazil. — Mlado dekle, zavedajoč se, da se še ni mnogokrat vdalo moškemu, ki je komaj pričelo uživati, a je že prekoprneče in nenasitno, je stopilo na cesto, razgalilo prsi, razodelo razkošno ude in se smehljalo: „Hočeš? Nocoj? Ne? — Norček, tako ne zna stiskati, objemati nobena. Glej, koliko je še skritega.“ Hodili so mimo nje, izžiti malomarno, mladiči pa so jo v duhu slačili.

Živeti dalje? — Deliti drugim trpljenje za greh, da sem umoril njo? Mati, ni res, da je umrla?“

Molče je pritrdila.

„Umrta je, saj sem jo čutil med sencami. In tega trpljenja ne bom več prenašal — ustavim.“

„Zakaj ne, moj sin?“

„Ker tudi to ni stalno in je laž. Pride čas, ko grem preko nje?“

„Pojdi tedaj! Ti nisem mar dala dovolj moči?“

Šibiti se je pričel, spačil se mu je obraz in s silnim naporom skoro nečloveškim glasom je kričal: „Mati, tudi to je laž? Momenti naj bodo laž?“ Strmel je v njo. Nagnila je glavo, obraz je okamenel. — Vedno bliže se je sklanjal in šepnil naposled mirno: „Ta obraz ne . . . laže!“

Stegnila je roko in pokazala skozi okno. Rože, drevje, ravnina, gorovje se je zlilo z nebom v temnomodro ozadje, emajlirano s črnimi konturami gora. Med njimi so plavali blede obrazi istih potez, iste lepote.

„Povsod . . . isti . . . obrazi . . . mati! Obrazi . . . mrtvih! . . . Ni oče tam? —“

„Da!“

„In tam Silvin?“

„Danes se je preselil . . . kopal se je . . . spustil roke, ko je dobil spoznanje kakor ti . . .“

„In tam . . . tam je ona?“

„Da!“ —

Vizija je minula, njen obraz pa se ni spremenil. Ko jo je poljubil na ustnice, niti mišica se ni ganila.

„Mati . . . ta obraz sem ljubil od nekdanj . . . vedno se je vračala podoba trpljenja, radosti, strasti, misli — vse obenem — v tem mrtvem, a vendar živečem obrazu. Radi njega sem ljubil tudi njo. Zdaj pojdem s teboj. Ni laži v tebi.“ Segel je na mizo pod knjige in v polmraku se je začrtala trepetajoča roka z revolverjem. Primaknil je k sencim; ona se ni premaknila . . .

„Poljubi me . . . da bo lažje . . .“

„Poljublja te . . . vesoljstvo . . . vračaš se . . .“ — Zginila je.

Krvaveč na sencih je drsal tesno ob zidu na tla, krčevito se upirajoč z rokami ob zid. Parkrat se je telo še streslo, zacepetalo — potem se je kri strdila v gubah umirjenega obraza.

Od vrta sem je nekdo prišel čez dvorišče . . . Pred hišo se zasliši čez čas topotanje kopit.

„Oprostite,“ je dejal nekdo ostro pred vrati. Kakor, da se je roka siloma iztrgala roki. Vrata so odletela — v sobo je planilo belo oblečeno dekle, ostrmelo in se naslonilo na mizo.

